

K trestněprávní ochraně mince v právu české stavovské monarchie

Karel Malý

Ohrožení feudální měny delikty falšování, padělatelství nebo kažení mince bylo právním řádem feudálních států a jejich orgány stíháno vždy s neobyčejnou přísností a energií. Je to zcela pochopitelné, neboť zmíněná jednání ohrožovala hospodářskou stabilitu feudálního státu a jeho měny, za předpokladu ovšem, že byla páchána ve velkém masovém měřítku. Přes zřejmý význam těchto deliktů k objasnění trestněprávní ochrany hospodářské základny feudálního státu byl delikt padělání dotčen v naší právně-historické literatuře zatím jen nepatrně — namnoze byla konstatována jen jeho existence¹. Lépe na tom není ani odborná literatura numismatická, která si všímá spíše omezování dovozu mince ze zahraničí a vývozu kovu k ražbě užívaného a mince vůbec za hranice státu než samého deliktu padělání peněz.² Pokud o něm najdeme skoupé zmínky, nejdou ani zde za hranice pouhé evidence právních norem, ve kterých je tento delikt stíhán. Nedostatečné zpracování je pak ještě podmíněno i nepřehledností archivních fondů, které obsahují materiály penězokazectví se týkající. Jedinou prací právnícky pojatou o trestní ochraně feudálního mincovnictví je historická črta J. Bísky, která je však jen povrchním a neúplným přehledem.³ V poslední době pak pozornost odborné i širší veřejnosti vzbudil svého druhu jedinečný objev penězokazecké dílny u Koněprus. Vědecký rozbor tohoto nálezu a zvláště úvodní přehled A. Hejny⁴ přinesl i některé nové po-

¹ Srov. např. H. Jireček, *Slovanské právo v Čechách a na Moravě*, Praha 1884, str. 250.

² Srov. např. K. Castelin, *Česká drobná mince doby předhusitské a husitské 1300 až 1471*, Praha 1953; J. Smolík, *Pražské groše a jejich díly*, Praha 1894; výjimkou je práce Em. Lemingera, *Královská mincovna v Kutné Hoře*, Praha 1912; nejnověji přehledně dotkla se této problematiky Em. Nohejlová-Prátová, *Mincovnictví Jiřího z Poděbrad*, *Časopis Národního musea*, roč. CXXIX, 1960, č. 1, str. 34—56. Poznatky obecnějšího charakteru nepřináší ani nová práce P. Radoměřského, *O urozených penězokazech doby Jagellonské — pánech z Diefholzu*, *Moravské numismatické zprávy* č. 8, Brno 1961, str. 56—73.

³ J. Bísek, *Poznámky k vývoji zákonné ochrany mincí v středoevropském právu*, *Numismatické listy*, VII/52, č. 4, str. 69—71.

⁴ A. Hejna, P. Radoměřský, *Penězokazecká dílna v jeskyni „Mincovna“ na Zlatém koni u Koněprus*, *Památky archeologické* 1958/2.

znatky k otázce padělání mincí u nás a o právních předpisech, které tomu měly čelit. Jsme si vědomi obtíží, se kterými se setkává právní historik, který není zasvěcen hlouběji do speciální problematiky numismatické, při zkoumání trestněprávní ochrany feudálního mincovnictví. Klademe si proto za svůj cíl podat toliko stručné vyličení současného stavu právně-historického bádání v těchto otázkách a přehled problematiky, jejíž řešení vyžádalo by si ovšem další studie speciální.

Falšování (padělání) mincí, které bylo za feudalismu deliktem velmi přísně trestaným, objevuje se v souvislosti s vymezením zákonného práva na ražení mincí, svědčícího výlučně panovníkovi anebo jiným osobám, kterým toto právo (razit mince) panovník propůjčí. Výlučné právo razit mince, které bylo rovněž v Čechách obsahem důležitého mincovního regálu panovníka, a trestání zásahu do těchto výsad, má velmi starý původ. O stíhání přechovávačů falešné nebo zlámané mince dovídáme se již ve „Výsadách“ krále Vratislava ve druhé polovině 11. století, které stanoví trestní odpovědnost majitele pokladnice (truhlice), ve které by byly padělky nalezeny.⁵ Ve 13. stol. pak bylo za vlády Přemysla II. (asi r. 1266) přijato sněmem usnesení, podle kterého byl na padělání peněz stanoven trest smrti a konfiskace majetku.⁶ Královská výsada razit mince byla znovu potvrzena v souvislosti se zavedením státního monopolu stříbra za Václava II., kdy bylo rovněž kodifikováno právo horní.⁷ Zásah do tohoto práva panovníka byl pak formálním znakem každé skutkové podstaty padělání mince nebo jiných příbuzných deliktů. Je třeba ovšem zdůraznit, že hlavním důvodem přísných sankcí proti padělání bylo především hospodářské ohrožení feudálního státu. Narušení měnové soustavy, znehodnocení mince, ohrožení důvěry obyvatelstva v její hodnotu — to vše znemožňovalo hlavní funkci peněz jako oběživa a mohlo způsobit vážné hospodářské potíže a ohrozit stabilitu feudální společnosti.⁸ K těmto hlavním důvodům pak přistupují ještě i zvláštní majetkové zájmy panovníka a nezbytná snaha o udržení politické prestiže.⁹

Tyto škodlivé důsledky padělání mince mohly v takovémto rozsahu nastat jen v případě, kdyby se falešná mince dostala do oběhu v množství pří-

⁵ Srov. V. Vaněček, *Prameny k dějinám státu a práva v Československu I*, Praha 1957, str. 56.

⁶ Srov. J. Kalousek, *O staročeském právu dědickém*, Rozpravy české královské společnosti nauk, tř. I/III, 3, str. 15; rovněž srov. K. Jičínský, *Vývin českého právnictví*, Praha 1862, str. 230—231.

⁷ K. Castelin, op. cit., str. 13, zvl. pozn. č. 1.

⁸ K ekonomickému významu penězokazectví za feudalismu srov. F. M. Michalevskij, *Očerki istorii deneg i deněžnogo obščeniija*, I, Gosfinizdat, 1948, zvl. str. 141 až 142.

⁹ J. Bísek, op. cit., str. 71 — výstižně poznamenává, že „Důvěra v dobré mince panovníka byla ve smyslu tehdejších představ důvěrou v něj samotného.“

mo masovém: k tomu ovšem neměli jednotliví drobní padělatelé dostatek prostředků.¹⁰ Ohrožení tohoto druhu mohlo být spíše způsobeno přílivem nehodnotné mince zahraniční z iniciativy cizího státu.¹¹ Příliv cizí mince mohl pak způsobit ohrožení nejen hospodářské, ale i politické. Výrazně se to projevuje např. v politice Rožmberků, kteří úmyslně rozšiřovali na svých panstvích minci rakouskou a bavorskou, aby tak zmenšili svou závislost na českém králi.¹² Tak se i mincovní politika mohla stát účinnou zbraní k útoku na suverenitu státu a překážet snahám o centralisaci země.

Jiným druhem ohrožení mince mohlo být snižování její hodnoty tím, že množství drahého kovu (zlata nebo stříbra) v ní obsaženého bylo zmenšováno. Tento způsob byl ovšem prováděn oficiálně v královských mincovnách jako nezbytná součást mincovní politiky panovníků. Trestné bylo jen pokoutní ořezávání a strouhání okrajů mince, jímž byla tato zlehčována a znehodnocována.¹³ Třetím druhem ohrožení pak byl vývoz surovin nezbytných k ražbě mincí za hranice státu, a to nejen stříbra a zlata, ale i mědi.

Trestní ochrana mince před výše zmíněnými útoky byla v době předhusitské zdůrazněna znovu v mincovním řádu Karla IV. z r. 1378,¹⁴ vynuceném nepříznivou finanční situací a znovu pak r. 1383, kdy Václav IV. zakázal přijímání cizí drobné mince.¹⁵ V době husitských válek, kdy se finanční situace země neobyčejně zhoršila a padělatelství velmi rozmáhalo,¹⁶ byla rovněž přijata usnesení, kterými mělo být poškozování mince čeleno.¹⁷ Ovšem tato opatření se ukázala pravděpodobně neúčinná, neboť v období následujícím, v době vlády Ladislava a Jiříka z Poděbrad, byl boj s falešnou mincí jedním z hlavních problémů vnitřní konsolidace státu.¹⁸

V průběhu boje o upevnění finanční situace v zemi byla vydána řada právních ustanovení, navazujících na předcházející vývoj, která se stala pak i podkladem zákonodárství o trestných činech proti měně za stavovské monarchie. Pokud jde o padělání, stalo se základní právní normou sně-

¹⁰ Dokonce i při rozboru výsledků Koněpruské padělatelské dílny je nucen A. Hejna, op. cit. str. 549 konstatovat: „Ačkoliv jejich činnost (roz. padělatelů) byla vydatná, těžko nakonec mohla představovat nějaké vážnější porušení rovnováhy v současném oběživu v zemi.“

¹¹ Srov. Z. Winter, *Kulturní obraz českých měst*, II, Praha 1892, str. 443 a n.

¹² Srov. k tomu K. Castelin, op. cit., str. 98.

¹³ Z. Winter, op. cit. str. 443, pozn. č. 8, uvádí, že r. 1581 bylo nalezeno u Lazara Pinkase na sedm hřiven ostřížků a kovových pilin získaných poškozením českých grošů.

¹⁴ Srov. k tomu K. Castelin, op. cit., str. 90 a n.

¹⁵ Srov. k tomu K. Castelin, op. cit., str. 113, A. Hejna, op. cit., str. 524.

¹⁶ Srov. A. Hejna, op. cit., str. 525.

¹⁷ Srov. např. nález a úmluvu mezi Novým a Starým Městem pražským o řád obecní z r. 1428, AČ. I, str. 220 a usnesení svatomartinského sjezdu z r. 1433, AČ. III, str. 446; k tomu srov. J. Smolík, op. cit., str. 27–28.

¹⁸ Srov. A. Hejna, op. cit., str. 527.

movní usnesení z r. 1453,¹⁹ které se však přes svoji širokou formulaci skutkové podstaty (zahrnovalo jak padělání, tak rozšiřování falešné mince) ukázalo málo účinným. Podstatný obrat jak ve finanční situaci země, tak i v právním vývoji v zákonodárství o padělání peněz, nastal až po měnové reformě Jiřího z Poděbrad r. 1469.²⁰ Poslední ustanovení mincovního řádu, přijatého na sněmu 5. června 1469 v Praze, bylo východiskem k dalšímu vývoji zákonodárství proti padělatelství. Příslušná ustanovení v Zemských zřízení z r. 1500 a 1549, ve kterých jsou obsaženy trestní normy namířené proti padělání mincí, pak již jen na sněmovní usnesení z r. 1469 navazují.

Vladislavské zřízení zemské v čl. 432²¹ zapovídá neoprávněnou ražbu mince, její padělání (falšování) a rozšiřování, případně přijímání mince nehodnotné (jako příklad je zde uvedena mince Zhořelecká — Gerlická). Text uvedeného ustanovení je jen nepatrně pozměněným přepisem posledního článku mincovního řádu krále Jiřího. Je zajímavé, že v obsahu ustanovení není výslovně postižen padělatel mincí, ale toliko jejich usvědčený rozšiřovatel. V praxi asi nebylo pochyb o tom, že stejně trestná (a dokonce především) je sama činnost padělatele. Je však pravděpodobné, že postižitelnější byl rozšiřovatel falešné mince a že proto jeho trestnost byla v zákoně uvedena výslovně, zatím co represe vůči vlastnímu pachateli padělání se pokládala za samozřejmou. Zákonodárce zde také asi vycházel z toho, že bezprostřední ohrožení financí státu představuje především nehodnotná mince cizí a stíhá proto především ty, kdož ji rozšiřovali. Je to ostatně jeden z mála prostředků, jak čelit zavádění cizí mince do oběhu.

¹⁹ AČ. IV., str. 422—423 „... Item mince falešné aby nikdež nedělali. Pakliby ji kdo dělal, neb dělali dopustil u sebe aneb pod sebu kdežkolivěk, aneb žeby je kdo sobě k užítku a k zisku sám od sebe aneb od kohokolivěk jiného utrácel jakžkoli k jiným ke škodě, nad takovým také aby pomstěno bylo jako nad falešníkem beze všie mílosti;“ k tomu srov. A. Hejna, op. cit., str. 528.

²⁰ K. Castelin, op. cit. str. 251—253: „Item jakož někteří svévolně proti všemu právu nespravedlivě mincí naši tepú a falšují, nám i všemu království k veliké škodě; takové všechny mince zapovídáme, aby brány nebyly. Pakliby kdo usvědčen byl, nebo popaden ježto by takové peníze mezi lidí vnášel; takový každý aby kázán byl a pomstu trpěl, tak jako na falešníka sluší... A zvláště zapovídáme a s radú naší, aby žádný mincí cizích jakožto Gerlických a Orlickú v zemi naší nenesl ani za ně co kupoval ani prodával; neb jest to nám i všemu království veliká a znamenitá škoda, by taková lehká mince cizí měla v našem království brána býti a též jiné mince aby brány nebyly, než tak, jakož svrchu dotčeno jest, pod pokutú svrchu psanú.

Také tomu chceme i s radú naší, aby žádný zlatník z grošú nových aniž peněz naší mince nic nedělal, pod pokutú svrchu dotčenú.“

²¹ AČ. V. str. 207—208 VZZ, čl. 432 „Nalezli vuobec za právo: jakož někteří svévolně proti všemu právu nespravedlivě mincí naši tepú a falšují, nám i všemu království k veliké škodě, takové všechny mince zapovídáme, aby brány nebyly; pakli usvědčen kto bude anebo dopaden byl, ježto by takové peníze mezi lidí vnášel, takový každý aby kázán byl a pomstu trpěl, jakož na falešníka sluší. A též nad to zapovídáme, aby žádný mincí cizích, jakožto Gerlických peněz, ani za ně kto co kupoval ani prodával; neb jest to nám i všemu království veliká a znamenitá škoda, by taková lehká mince cizí měla v našem království brána býti. V památných, G. 11 (= 1469).“

Dalším důležitým poznatkem, který nám rozbor článku 432 VZZ přináší, je zjištění, že stíhá nejen padělání (falšování) mince, ale i neoprávněnou ražbu. Výrazně zde právě v této skutečnosti vystupuje do popředí charakter tohoto deliktu jako útoku na výsady panovníka, na jeho mincovní regál. I tehdy, byla-li ražena mince, jejíž hodnota vzhledem ke kovu v ní obsaženému nebyla o nic menší než hodnota mince královské, byly tím ohroženy hospodářské zájmy komory, nehledě již k aspektům politickým. Zdá se, že v r. 1469 dostalo se toto ustanovení do mincovního řádu především proto, aby napříště bylo čeleno podobným politickým akcím nepřátel panovníka, jaké podnikla např. Zelenohorská jednota zřízením vlastní mincovny.²²

O pachateli, který by se dopustil některého z jednání v čl. 432 zapověděném, mluví se jako o falešníku — „... takový každý aby kázán byl jakž na falešníka sluší“. Faleš (falsum) je v právních pramenech českého feudálního zemského práva běžné označení pro podvod a podvodník je nazýván falešník — např. v čl. 274²³ je takto označováno falešné svědectví, v článku 439²⁴ podvod spáchaný při převodu nemovitosti. Tato skutečnost je zvláště nápadná v právu městském, kde např. v Koldínově zákoníku pod lit. O V. uvádí se pod falší čtyři různé skutkové podstaty a z nich jako jedna pak i padělání a kažení mincí.²⁵ Je mi myslím nepochybné, že se zde již silně projevuje vliv římského pojetí falsa, tak jak je zachyceno v známé lex Cornelia de falsis.²⁶

Trest je v článku 432 VZZ uveden jen nepřímo — pachatel má být potrestán“ ... tak jakož na falešníka sluší ...“ Stejně tak neurčitě odkazují i výše uvedené dva případy falše v čl. 274 a 439. O obsahu trestu se dozvídáme v celém zákoníku toliko v čl. 400,²⁷ kde je výslovně stanoven na faleš spáchanou paděláním listiny trest smrti upálením. Stejný trest zná i Koldínův zákoník. Trest upálení, který je za feudalismu za tento delikt běžně ukládán, má i u nás zřejmě svůj starý původ. Spokojíme se zde zjištěním, že účelem exemplárního zostřeného trestu smrti mělo být především zstrašení ostatní feudální veřejnosti. Rozhodně však nenalézáme, jako např. J. Bísek,²⁸ v trestu upálení symbolické potrestání pachatele, projevující se

²² K. Castelin, op. cit., str. 242.

²³ AČ. V., str. 139—140.

²⁴ AČ. V., str. 210.

²⁵ *Práva městská království českého*, ed. J. Jireček, Praha 1876, str. 336—337.

²⁶ Srov. T. Mommsen, *Römisches Strafrecht*, str. 669 a n.; k tomu i J. Bísek, op. cit., str. 71.

²⁷ AČ. V., str. 181—182 VZZ, čl. 400: „Item nalezli vuobec za právo: jestližeby kto komu list falšem nařekl a jestližeby ten faleš naň doveden byl, má ten spálen býti jako falešník. Pakliby kto nařka koho, toho naň neprovedl, aby jemu to opravil tiem způsobem jako nález ukazuje o nářek cti, a škody zaplatí podle svolení zemského obecného. O tom rozsudek v modrých puohoných léta 1454.“

²⁸ J. Bísek, op. cit., str. 70 — Nepokládáme rovněž za správný názor autora, že tento trest byl již obsažen v navrhovaném zákoníku Karla IV. Je ostatně nepochopí-

v tom, že pachatel musel k zhotovení falešné mince užívat ohně a proto ho smrt ohněm postihuje. Ukázali jsme výše, že v zemském právu českém a stejně i městském zahrnuje obecná skutková podstata falše i jiná jednání, při kterých nebylo ohně vůbec použito (např. při majetkovém podvodu, padělání listiny apod.), a pachatel byl při tom postižen rovněž trestem upálení. Jen výjimečně se vyskytly i jiné způsoby trestu smrti — např. naražení na kůl v právu městském,²⁹ odkud máme i více dokladů o trestání deliktů padělání nebo rozšiřování padělané mince. Jindy byl naopak ukládán trest mírnější např. vyhoštění z města s tím, že při opětném dopadení bude pachatel upálen.³⁰ Běžně se asi vyskytovaly i případy, kdy pachatelé namísto upálení byli trestáni pouze na majetku, a to zejména tehdy, měli-li královská komora mimořádný zájem na zvýšení svých příjmů a mohl-li samozřejmě delikvent dostatečnou částku také opatřit.³¹

V zemském právu byla ostatně konfiskace majetku nejběžnějším trestem. Již Jiří z Poděbrad zkonfiskoval r. 1466 majetek Janu Knížeti z Načeradce za rozšiřování padělaných peněz.³² Na tento nález se ještě r. 1540 odvolává Ferdinand I., když konfiskuje majetek Lídmlí ze Stránec, která se rovněž dopustila deliktu rozšiřování padělaných peněz.³³ Z obou uve-

telné, proč autor dokládá tento trest na padělatelství potom až v Zemských zřízeních v letech 1549 a 1564. Zdá se, že se příliš přidržel výkladu M. Stiebra, *Dějiny veřejného práva ve střední Evropě*, Praha 1933, III, str. 37—38. O *Malestas Carolina* v souvislosti s tresty za padělání však Stieber vůbec nemluví.

²⁹ Srov. Z. Winter, op. cit., str. 868.

³⁰ Srov. Leminger, op. cit., str. 251. Omylem zde autor v poznámce č. 15 uvádí jako příklad mírnějšího trestu i jiný případ, kdy apelační soud nařídil výslech podezřelého pachatele prostředky útrpného práva (v uvedeném případě šlo o hrozbu mučičími prostředky v mučírně), aby tak byly zjištěny všechny okolnosti, za kterých k padělání mince došlo. Tortura, právo útrpné, byla ovšem jen jedním z procesních prostředků a nikoliv samotným trestem. — K dalším případům, kdy trest smrti upálením byl skutečně proveden, srov. tamtéž, str. 252.

³¹ Srov. Z. Winter, op. cit., str. 773. — R. 1535 dovoluje Ferdinand I., aby židům, kteří se přiznali k nezákonným machinacím s mincemi, byl nahrazen trest smrti pokutou na majetku.

³² Srov. AČ. III, str. 366—367; k tomu též Smolík, op. cit., str. 34, který omylem cituje tento případ z AČ. II., str. 347. Tuto nesprávnou citaci převzal i K. Castelin, op. cit., str. 236.

³³ Srov. RUK. XVII C 30, fol. 200 b—201—b: „V kvaternu menším zápisném. Léta 40. V pondělí po stolování sv. Petra. V té při, kteráž jest mezi Jakubem z Chmelic původem z jedné a Lídmlí z Stránec pohnanou z strany druhé. Tu kdež týž Jakub pohání ji Lídmlí podle Zřízení, vinití chce z toho, jakož jest proti témuž Jakubovi právo ustála, a na statek jeho Hořetický (?) se zvedla, pravie on Jakub, že ona Lídmlí toho práva stanného ani zvodu užiti nemá, poněvadž jest zjevná nevěstka a neřádná žena, jakž žaloba plněji svědčí, žádaje jich Milost, poněvadž ona Lídmlí k půhonu nestojí, aby jich Milosti jemu stanné právo na ni dáti ráčili.

Proti tomu Jeronym... na místě prokurátora Jeho M. Královské Hynkovi Krabicovi z Vejtmíle učiněné aby se v statek též Lídmlí, kterýž jest na Jeho Milost Královskou proto, že jest falešné peníze vzavši je roznášela a je rozdávala, pořádně připadl, Jeho M. Královská k ruce uvázal, to k tomu mluví, že již on Jakub ne s touž Lídmlí, ale s Jeho Milostí Královskou ač chce-li, aneb praví-li se nějakou spravedlnost k tomu

dených příkladů nevyplývá ovšem, zda mimo trest konfiskace nebyli postižení pachatelé ještě i trestem smrti. Shodou okolností se o obou případech dovídáme jen nepřímo, v souvislosti s další dispozicí zabaveného majetku komorou.

Nemenší pozornost byla v právu věnována nezákonnému obchodu s kovy užívanými k ražbě mince — zlatem, stříbrem, mědí, pokoutnímu tavení (pálení), stejně jako neoprávněnému dovozu mince cizí, nebo i vývozu mince domácí. Právních předpisů, které postihovaly jednání tohoto druhu, nalezneme nepoměrně více³⁴ než předpisů namířených proti padělání. Je to nepochybně i důsledek toho, že tato jednání byla častější a ohrožovala konec konců finanční hospodářství státu více, než jednotlivé případy drobných padělatelů. Značný počet zákazů, kterými představitelé vládnoucí třídy chtěli čelit jednání výše uvedeným, nám zároveň dokazují, že byly asi namnoze neúčinné.

Neobyčejně výnosný vývoz drahých kovů (v 16. století to bylo především stříbro) za hranice království³⁵ byl organisován z iniciativy majitelů mincoven v okolních zemích.³⁶ Jestliže bylo možné kontrolovat alespoň do jisté míry vývoz surového stříbra, pak nebylo možno prakticky zabránit vývozu českých mincí, které jako platební prostředek v mezistátním obchodě plynuly za hranice českého státu.³⁷ Stejně obtížné ovšem bylo, jak ukázal například neúspěch opatření Jiřího z Poděbrad v letech 1458—1459, kdy došlo v Čechách k inflaci způsobené rozšířením nehodnotné mince rakouské a bavorské, čelit přílivu mince cizí a zamezit jí přístup na domácí trh.

Nezákonná dispozice stříbrem, jeho pálení a příprava mimo mincovnu patřící králi nebo mincovny, jejichž provoz byl panovníkem dovolen, bylo přísně trestné: podle nařízení krále Jiřího (1469) a Vladislava II. (r. 1478, 1486 a 1493) byla takováto jednání trestána konfiskací jmění pachatele a ztrátou hrdla. Přísně trestný byl vývoz stříbra. Podle Vladislavova mandátu mincovním úředníkům v Kutné Hoře z r. 1499³⁸ má být zabaven kov,

statku jmíti, při by jmíti měl... Avšak, že Jeho Milost Královská tu nic zbytečného učiniti neráčil, než což jsou předešlí králové z moci své královské činili, a v též podobné věci činiti moc měli, ukázal na to dsky, tu kdež někdy slavné paměti král Jiří vzal *jest statek Janovi Knížeti proto, že jest falešné peníze rozdával a je po zemi nosil a rozšíval...*

³⁴ Leminger, op. cit., str. 93 datuje tyto zákazy v letech 1469, 1478, 1486, 1493, 1540.

³⁵ Srov. tamtéž, str. 97.

³⁶ Např. r. 1540 upozorňuje arcikníže Ferdinand krále Ferdinanda I., že Jan z Pernštejna vykupuje v zemi stříbro pro svou kladskou mincovnu — AČ. XX, str. 533, č. 515. K tomu srov. Leminger, op. cit., str. 96.

³⁷ Leminger, op. cit., str. 98.

³⁸ Tamtéž, str. 93. „Poroučíme vám, abyste vy v městě vašem po tři tržové dny podle obyčeje svolati rozkázali, tak aby žádný pagamentu ani kterého stříbra ani zlata překupující ven z země nevozili ani nenosili, než aby všickni, kdožby co tako-

který je vyvážen ze země. Polovina konfiskovaného kovu připadla tomu, kdo pachatele dopadl, druhá pak královské komoře. Stěží můžeme dnes posoudit, nakolik toto „materiální zainteresování“ feudální veřejnosti na dopadení podloudníků bylo v praxi účinné. Ferdinand I. v r. 1540,³⁹ když obnovil zmíněný Vladislavův mandát, rozšířil zároveň jeho platnost i na vývoz mince jáchymovské a pražské. Jako trest vedle konfiskace vyváženého kovu, z kterého však dostává udavač již jen jednu třetinu a ostatní dvě připadají královské komoře, je pro pachatele stanovena ztráta hrdla a konfiskace majetku. Skutečnost, že ve Vladislavově mandátě tento trest výslovně uveden není, nepovažujeme za důkaz, že by v době jeho vydání užíván nebyl. Je třeba uvážit, že adresáty mandátu byli úředníci mince, a že proto bylo třeba, aby v mandátě byla věnována zvláštní pozornost dispoici zabaveným kovem a upravena výše odměny pro toho, kdo pachatele dopadne. Oproti pojetí Ferdinandova mandátu jeví se mandát krále Vladislava spíše jako výraz snahy královské komory omezit nárok toho, kdo vyvážený kov zabavil, jen na jednu jeho polovinu. Není rovněž bez významu skutečnost, že r. 1540 Ferdinand již nemluví vůbec o tom, že by někdo mohl vyvážený kov zabavit, ale pouze o odměně za prokázané pravdivé udání pachatele.

Snaha omezit vývoz české mince za hranice království byla rovněž častým předmětem jednání českých sněmů. Tak již r. 1527 ve své sněmovní propoici zakazuje Ferdinand I. pod trestem smrti jakýkoliv pokus o vyvážení domácí mince nebo stříbra ze země, odvolává se přitom na usnesení sněmu z r. 1469 (ve VZZ čl. 430).⁴⁰ Tyto zákazy byly však asi v praxi málo účinné.

vého prodati jměli a chtěli, do Prahy do vexle aneb do Hory do mince nesli a dodali; má jim to podle slušnosti zapláceno býti. Pakli by kdo v tom nalezen a postižen byl, a co takového z země vezl neb nesl, má jemu to všecko pobráno býti, a kdož bykoli jemu to pobral, má polovice toho, což pobere, při něm zůstatí a druhou polovici nám do Prahy do vexle aneb do Hory do mince dáti a položiti. Dáno v Prešpurku v pátek před sv. Kateřinou.“ V tomto smyslu vykládá mandát nejvyšší purkrabí Zdeněk Lev z Rožmitálu v r. 1526 Břetislavovi z Ryzmberka, který zadržel podloudníky se stříbrem — srov. AČ. IX., str. 11—12.

³⁹ Le m i n g e r, op. cit. str. 93—94. „... ti a takoví beze všeho prostředku v trestání na hrdle i na statku jakž prve skrze předky naše na to uloženo a ve dckách zapsáno jest, upadnouti mají. A kdožby nám anebo našimi zřízeným radám komory naší české jistotu toho, že by kdo proti tomuto mandátu jednal, oznámili, těm má třetí díl toho zlata a stříbra, kteréžby při těch osobách postihli, dáno a puštěno a ostatní dva díly do naší komory býti mají.“ (A. W., Kniha kaňkovská, čís. 44, fol. D. 15.)

⁴⁰ Srov. *Sněmy české*, I, str. 258—259. „... A jakož pak mincování jinému žádnému než toliko samé vrchnosti královské přísluší a náležité jest, také všecka stříbra, kteráž se v tomto království dělají, do mince královské a nejínam ven z země prodávána, nošena pod velikými pokutami býti nemají, tak jakž o tom od starodávna více nežli jednu dskami zemskými zřízeno a zapsáno jest, jakož pak mezi jinými v jednom sněmu takto napsáno jest:

V památných, G. XI. „nalezi vuobec za právo: že nižádný buď obyvatel, ani domácí a neboli to host nemá k překupování stříbra vésti a zvláště žádný kupec a obchodník

né — znovu se opakuje žádost o znemožnění volné dispozice stříbrem v usnesení opozičního sněmu z června 1547⁴¹ a sněmu z 23. srpna 1547.⁴²

Vedle trestání těchto deliktů uplatňoval se v mincovnách ještě zvláštní právní režim, podle kterého byli postihováni tresty úředníci mincoven a jejich zaměstnanci. Sem patří např. zákaz přechovávání surového nezpracovaného stříbra. Takovéto jednání je považováno za „zlodějství“ a je trestáno smrtí nebo na základě milosti panovníka náhradním trestem konfiskace majetku. Trest na majetku stíhá i případné dědice pachatele zemřelého, a to i tehdy, jestliže vina pachatele byla prokázána až po jeho smrti. Odcizené nebo zatajené stříbro propadalo samozřejmě královské komoře.⁴³

ani jiný žádný, aby peněz zlatých grošův ani haléřův, nepřepaloval ani nepřekupoval, než toliko vše do domácích měn nesli a to pod největší pokutú hrdla ztracení; nebo v našich měnách každému má podle slušnosti zaplaceno býti, kdo by je chtěl nésti dobrovolně, pakliby se komu zdálo, že by měl v tom škodu míti skrze prodání našeho vexle, přejem toho každému, aby sobě dal našim úředníkům na to vydaným peníze přepáliti a což z toho stříbra přijde, to buď dáno do naší mince a zaplaceno vedle obyčeje. A také, kdo by sobě chtěl stříbra koupiti k své potřebě, to bude moci učiniti, avšak tak, aby toho překupováním z země neprodával ani nosil. Panskému a rytířskému stavu k jejich potřebám, ne k prodeji, ta se jim cesta nezavírá.“

Kdež pak podle toho artikule již čteného i také znajíc, že věc spravedlivá jest, J. M. Král žádost a napomenutí jest, aby již budoucně žádný, kteréhokoli stavu nebo povahy, stříbra ven z země voziti neb nésti a prodávati nesměl a to pod uvarováním pokuty svrchu psané.“

⁴¹ Srov. *Sněmy české* II, str. 156.

⁴² Srov. *Sněmy české* II, str. 508.

⁴³ Leminger, op. cit., str. 94—96.

Zum strafrechtlichem Schutz der Münze im Rechte der böhmischen ständischen Monarchie

Karel Malý

(Resümee)

Die Straftaten der Münzfälschung, der Münzverschlechterung, sowie der ungesetzlichen Dispositionen mit der Münze wurden in den Rechtsordnungen der Feudalstaaten mit ausserordentlicher Härte geahndet. Das war vor allem durch die Folgen bedingt, welche diese Straftaten für das wirtschaftliche und politische Gleichgewicht des Feudalstaates hatten oder haben konnten. Der Autor des Aufsatzes widmet seine Aufmerksamkeit vor allem der historischen Entwicklung der Münzfälschung im böhmischen Feudalstaat des 15. und 16. Jahrhunderts. Als das bestimmende Merkmal des Tatbestandes dieses Deliktes betrachtet er die Tatsache, dass es sich gegen das Hoheitsrecht des Herrschers auf Münzprägung (das Münzregal) richtet. Den Hauptgrund der harten Bestrafung der Falschmünzerei sieht er besonders darin, dass dieses Delikt das Münzwesen des Feudalstaates schädigte, das Vertrauen der Bevölkerung in den Wert der Münze beeinträchtigte und die grundlegende Funktion des Geldes als Umlaufmittels zu nichte zu machen drohte. Diese schädlichen Folgen konnten freilich nur bei massenhafter Verbreitung der falschen Münze eintreten. Weitere Straftaten, welche das feudale Münzwesen ebenfalls bedrohten, waren Fälle der sog. Münzverschlechterung (das Kippen und Wippen usw.), d. h. die Verringerung des Silber- und Goldgehaltes der Münze und weiters die ungesetzliche Ausfuhr von Münzen oder der zu ihrer Prägung nötigen Metalle ausserhalb der Staatsgrenzen. Die Hauptetappe der Bekämpfung von Delikten dieser Art fällt in das Zeitalter der Könige Ladislaus und Georg von Podiebrad, als der Kampf gegen die falsche Münze eines der wichtigsten Probleme der inneren Konsolidierung des Feudalstaates bildete. Die Gesetzgebung dieses Zeitalters (Landtagsbeschlüsse, Münzordnungen) wurde auch zur Grundlage der Rechtsregelung der Ahndung von Straftaten dieser Art in der ersten Kodifikation des adeligen Rechtes — in der Landesordnung des Königs Wladislaus vom Jahre 1500, dessen Artikel 432 der Autor einer ausführlichen Analyse unterwirft, wobei er eine ganze Reihe von Beispielen aus der damaligen Rechtsübung anführt, in welcher besonders die Anwendung von Strafen verschiedener Art auf dieses Delikt verfolgt werden kann. Die Entwicklung der einzelnen Bestimmungen des Artikels 432, besonders über die Verbreitung von falscher Münze und ungesetzliche Disposition mit dem zur Prägung benütztem Metall, gipfelt dann in den vierziger Jahren des 16. Jahrhunderts.